

<https://doi.org/10.15407/ukrbotj79.06.367>

RESEARCH ARTICLE

Географічне поширення *Scutellaria altissima* (Lamiaceae) в Україні

Віктор І. МЕЛЬНИК , Тетяна С. БАГАЦЬКА , Петро Є. БУЛАХ

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, вул. Тимірязєвська 1, Київ 01014, Україна

Abstract. Geographical distribution and habitats of *Scutellaria altissima* (Lamiaceae), a regionally rare species of the Ukrainian flora, were studied. Its localities within the plain areas in the Forest-Steppe, Steppe (mainly on the Donetsk Ridge) Zones and in the Central Polissya are a part of the large European population of this species. In the Crimean Mountains, a separate exclave of its range within the country is located. In Ukraine, habitats of *S. altissima* are associated with deciduous forests, mainly with broadleaved forests. In the Forest-Steppe and Steppe Zones, *S. altissima* is a component of forest communities *Scutellario altissimae-Quercion roboris* confined to sub-floodplain river terraces and to ravines, respectively. In the Ukrainian Polissya, habitats of *S. altissima* represent the ecotones between deciduous forests and petrophytic communities. A contiguity of the habitats of *S. altissima* to river valleys and ravines determines linear (striped) structure of their populations. The impact of anthropogenic pressure leads to transformation of the linear populations into locally isolated ones.

Keywords: habitat, population, range, *Scutellaria altissima*, Ukraine

Article history. Submitted 19 July 2022. Revised 08 December 2022. Published 31 December 2022

Citation. Melnyk V.I., Bahatska T.S., Bulakh P.E. 2022. Geographical distribution of *Scutellaria altissima* (Lamiaceae) in Ukraine. *Ukrainian Botanical Journal*, 79(6): 367–380. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj79.06.367>

Affiliation. M.M. Gryshko National Botanical Garden, National Academy of Sciences, 1 Tymiryazevska Str., Kyiv 01014, Ukraine

Corresponding author e-mail: melnykviktor6@gmail.com

Вступ

Розробка наукових основ охорони флористичного різноманіття є актуальним завданням ботанічних досліджень. Поряд із рідкісними, включеними до Червоної книги України видами, особливої уваги потребують регіонально рідкісні види. До таких в Україні належить *Scutellaria altissima* L. (Lamiaceae), яка внесена до офіційних списків регіонально рідкісних видів рослин Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Кировоградської та Рівненської областей (Andrienko, Peregrum, 2012). Цей вид включений до Червоної книги Чехії та Словаччини як рідкісний та до Червоного списку рослин, які перебувають під загрозою зникнення в Німеччині (Holub, Michalko, 1990; Ludwig, Schnittler, 1996). Недостатня вивченість *S. altissima* є перешкодою у справі її науково обґрунтованої охорони. В літературі (Pichugin, 2012) висвітлено

лише умови місць трапляння та географічне поширення виду на Кримському півострові і відсутні такі дані щодо хорології *S. altissima* в рівнинній частині України. Метою наших досліджень було вивчення закономірностей географічного поширення популяцій *S. altissima* в Україні.

Матеріали та методи

Об'єктом досліджень були популяції *S. altissima* в Україні. Детальний аналіз географічного поширення цього виду в нашій країні наведено на основі літературних і гербарних даних, а також матеріалів експедиційних досліджень. Вивчено матеріали гербаріїв KW, KWHA, KWU, LW, LWS, LUM, LE, MW, YALT та Рівненського краєзнавчого музею. В "Переліку локалітетів..." процитовано оригінальні тексти гербарних етикеток. На основі гербарних

This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

даних точковим методом складено картосхему географічного поширення виду в Україні. Також було використано картосхеми географічного поширення *S. altissima* в деяких регіонах України – у Житомирській області (Orlov, 2006) та в Гірському Криму (Pichugin, 2012).

Фітоценотичні описи проводились за методикою, викладеною в роботі Т.О. Работнова (Rabotnov, 1983).

Латинські назви наведені переважно за зведенням С.Л. Мосякіна та М.М. Федорончука (Mosyakin, Fedoronchuk, 1999).

Результати та обговорення

Scutellaria altissima, згідно з даними Ю.Д. Клепова (Клеоров, 1990), є субсередземноморським елементом, центрально-східноєвропейсько-балкансько-кримсько-кавказьким субелементом флори Східної Європи. Ареал виду охоплює простір від Апеннінського півострова до Уралу. Основна його частина включає Балканський півострів, Альпи (Австрія, Німеччина, Швейцарія), Східні Карпати в межах Румунії (в Українських Карпатах вид відсутній), Тисо-Дунайську (Паннонія), Нижньодунайську та Східно-Європейську рівнини. Окремі ексклави ареалу виду розміщені в Апеннінах, Гірському Криму, на Кавказі та Південному Уралі (Негі, 1975; Клеоров, 1990). У рівнинній частині ареалу локалітети *S. altissima* є частиною просторої європейської географічної популяції виду. Українська частина ареалу виду (рис. 1) дещо відособлена від західноєвропейської, оскільки існує диз'юнкція в ареалі виду в Українських Карпатах. Обидві частини ареалу *S. altissima* змикаються на території Молдови. Західна межа географічного поширення виду в Україні співпадає з долиною Дністра від кордону з Молдовою до с. Нагоряни Івано-Франківської обл. Від цього крайнього північно-західного пункту трапляння *S. altissima* проходить межа ареалу виду в межах України по лінії міст Заліщики – Борщів Тернопільської області, далі по лінії обласних центрів Хмельницької та Вінницької областей і досягає м. Біла Церква Київської обл. Далі вона повертає на захід і співпадає з південно-західною межею Поліського масиву Українського щита (Центральне або Житомирське Полісся) і проходить приблизно по лінії населених пунктів Коростишів – Житомир – Новоград-Волинський –

с.м.т. Соснове Рівненської обл. – Коростень і досягає м. Київ. У Лівобережній Україні північна межа ареалу виду проходить від Києва до м. Яготин і далі – по адміністративній межі між Київською та Полтавською областями і по південній частині Сумської обл. по лінії міст Лебедин – Суми.

Південна межа ареалу *S. altissima* в Україні проходить по лінії населених пунктів Окни (Красні Окни) – Балта – Саврань Одеської обл. – Голованівськ – Кропивницький – Знамянка – Олександрія Кіровоградської обл. – Кривий Ріг – Новомосковськ Дніпропетровської обл. – Зміїв – Ізюм Харківської обл. – Слов'янськ – Донецьк – Маріуполь Донецької обл.

Місцезнаходження *S. altissima* в рівнинній частині України приурочені переважно до лісостепової зони, де зафіксовано 228 локалітетів. Значно менша їхня кількість відмічена в степовій зоні (51 локалітет) та на Поліссі (23 локалітети) (табл. 1, рис. 1).

У Лісостепу України *S. altissima* поширена на півдні Подільської височини, на Придніпровській та Середньоруській височинах, на Полтавській рівнині. У степовій зоні локалітети виду приурочені переважно до Донецького кряжу і значно рідше розміщені на Придніпровській та Причорноморській низовинах і Приазовській височині.

Географічне поширення *S. altissima* на Поліській низовині обмежено Центральним (Житомирським) Поліссям, геологічною особливістю якого є вихід на поверхню кристалічних порід Українського щита, до яких і приурочені місця трапляння цього виду в регіоні.

Кримський ексклав ареалу виду охоплює весь Гірський Крим, включаючи передгір'я, Головну гряду та Південний берег Криму (Pichugin, 2012).

Таблиця 1. Хронологічний та хорологічний розподіл місць знахідок *Scutellaria altissima* в Україні за результатами аналізу гербарних зборів
Table 1. Chronological and chorological distribution of the records of *Scutellaria altissima* in Ukraine based on herbarium data

Час збору гербарного зразка	Кількість гербарних екземплярів <i>S. altissima</i> , зібраних у регіоні				Всього за час збору
	Полісся	Лісостеп	Степ	Крим	
До 1900 р.	2	21	7	13	43
1901–1950 рр.	4	94	33	15	146
1951–2000 рр.	10	84	8	9	111
2001–2022 рр.	7	29	3	–	39
Всього у регіоні	23	228	51	37	339

Рис. 1. Картохема поширення *Scutellaria altissima* в Україні
 Fig. 1. Distribution map of *Scutellaria altissima* in Ukraine

Українська частина ареалу *S. altissima* майже повністю розміщена на територіях, які не вкривалися льодовиками під час зледеніння. Є.М. Лавренко (Lavrenko, 1930) зараховує цей вид до третинних реліктів флори Європи, які під час зледеніння збереглися в балканському, понтійському та кавказькому рефугіумах. П.Л. Горчаковський (Gorchakovsij, 1963) вважав, що рефугіумом цього реліктового виду є також Південний Урал.

Як рісс-вюрмський релікт, що проник до Лісостепу України долиною Дністра, і під час вюрмського зледеніння зберігся в місцях зі значним перепадом висот, розглядає *S. altissima* Ю.Д. Клепов (Клеоров, 1990). Він відмічає дивну на перший погляд двоїсту природу *S. altissima*, який з одного боку поширений в світлих дібровах на галявинах та в заростях чагарників, а з другого – у затінку вільшняків, пояснюючи це вирішальним значенням фактору посухи на скорочення рісс-вюрмської лісової рослинності.

Ю.Д. Клепов (Клеоров, 1990) наводить детальний флористичний аналіз широколистяних лісів лісостепової зони Східної Європи, до яких приурочений *S. altissima*, і зараховує їх до асоціацій *Carpineto-Nemoretum ukrainicum* та *Mixto-Nemoretum tanaiticum*, які поширені в Україні між Дністром і Ворсклою та в басейні Дону із Сіверським Дінцем відповідно, і до чагарникових заростей *Spinoso-Fruticeto-Quercetum* на крайньому півдні Правобережного Лісостепу України і *Fruticeto-Quercetum vallense donetzicum* на Донеччині. Поза межами України та Східно-Європейської рівнини *S. altissima* входить до складу лісових угруповань *Tilieto-Nemoretum volgense* та *Mixto-Nemoretum preuralense* в Росії та *Fruticeto-Quercetum vallense moldavicum* у Молдові (Клеоров, 1990).

Фітоценотично усе різноманіття термофільних лісів з участю *S. altissima* в Лісостепу і Степу України І.В. Гончаренко зі співавторами (Goncharenko et al., 2020) розглядають у складі союзу

Scutellario altissimae-Quercion roboris, зауважуючи, що такі угруповання приурочені до темно-сірих ґрунтів та опідзолених чорноземів на лесах і крейді.

Слід зазначити, що аналогічні угруповання характерні не лише для Східноєвропейської рівнини, а й для Середньодунайської рівнини в Болгарії. Вони описані в ранзі асоціації *Scutellario altissimae-Quercetum roboris* Roussakova & Tzonev 2003 класу *Populetea alba* Br.-Bl. 1962 порядку *Alno-Quercion roboris* Horvat 1938 (Tzonev, 2009).

При вивченні природної популяції *S. altissima* на території Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України ми встановили її приуроченість до уступу першої надзаплавної тераси р. Дніпра на північній межі Придніпровської височини. Ґрунти – сірі опідзолені, сформовані на лесових відкладах. Тут на площі 0,25 га, розміщеній між Видубецьким монастирем, ділянкою "Хвойні рослини" дендрарію та ботаніко-географічною ділянкою "Ліси рівнинної частини України", збереглась природна діброва. Деревостан двоярусний, I ярус утворений *Quercus robur* L. та *Fraxinus excelsior* L. Середній вік дерев – 100 років. Зімкненість крон – 0,7%. У II ярусі ростуть три види кленів: *Acer campestre* L., *A. platanoides* L., *A. tataricum* L. Розріджений ярус підліску утворюють *Crataegus monogyna* Jacq., *Euonymus europaeus* L., *E. verrucosus* Scop., *Rosa canina* L. Трав'яний покрив є досить густим, його проективне покриття – 90%. Він сформований *Alliaria petiolata* (M.Bieb.) Cavara & Grande, *Alopecurus pratensis* L., *Anemone nemorosa* L., *A. ranunculoides* L., *Ballota nigra* L., *Chelidonium majus* L., *Coronilla varia* L., *Corydalis cava* (L.) Schweigg. & Körte, *C. marshalliana* Pers., *Dactylis glomerata* L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Euphorbia cyparissias* L., *E. pepus* L., *Galium aparine* L., *Geranium robertianum* L., *Geum urbanum* L., *Lamium album* L., *L. maculatum* L., *Poa angustifolia* L., *P. annua* L., *P. bulbosa* L., *P. nemoralis* L., *P. trivialis* L., *Polygonatum multiflorum* (L.) All., *Scilla bifolia* L., *Stellaria graminea* L., *S. media* (L.) Vill., *Taraxacum officinale* F.H.Wigg. s. l., *Veronica verna* L., *Vincetoxicum hirundinaria* Medik., *Viola odorata* L. та *Scutellaria altissima*, участь якої значна і становить 20%. Популяція складається як з окремих особин, так і клонів. Площа деяких куртин досягає 5 м². Виявлено близько тисячі квітконосних пагонів. У спектрі онтогенетичних станів представлені як дорослі (50%), так і ювенільні та віргінільні (сумарно 50%) особини. Це свідчить про те, що дана популяція є повностановою та гомеостатичною (рис. 2).

Рис. 2. Природний біотоп *Scutellaria altissima* в Національному ботанічному саду імені М.М. Гришка НАН України

Fig. 2. Natural habitat of *Scutellaria altissima* in the M.M. Gryshko National Botanical Garden, NAS of Ukraine

Подальше вивчення екоотопів *S. altissima* в природі та за літературними даними показало, що їхня приуроченість до уступів подзаплавних терас, а також до балкових схилів, є характерною закономірністю. Так, до балкової сітки приурочені місця трапляння *S. altissima* в мезофільних ксеротермічних лісах у верхів'ях р. Інгул (Кіровоградська обл.) на півдні Придніпровської височини в межах лісостепової зони (Vinokurov, 2014).

За нашими спостереженнями, на Подільській височині в околицях с. Шутроминці (Чортківський р-н, Тернопільська обл.) та на території ботанічного заказника "Чаплі" на околиці с. Демшин (Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл.) *S. altissima* приурочений до широколистяних лісів на уступах перших подзаплавних терас рік Дністер і Тернава.

Характеризуючи нову асоціацію *Iridio aphyllae-Quercetum pubescentis* Pînzaru 2019 з участю *S. altissima*, дослідник (Pînzaru, 2019) вказує на приуроченість виду до вапнякових схилів у долинах річок Дністра та Пруту на Подільській височині в Україні та Молдові.

У Лівобережному Лісостепу в межах Середньоруської височини на Харківщині знахідки

S. altissima приурочені до схилів заліснених балок (Kotov, 1927).

До широколистяних лісів на крутих сухих схилах в долинах рік Псел і Ворскла, а також до схилів балок приурочені місця поширення *S. altissima* в Роменсько-Полтавському геоботанічному окрузі (Davudov, 2012).

К.М. Божко (Вojко, 2021), описуючи рослинність байраку "Капітанівський" в околицях с. Надіївка Дніпровського р-ну Дніпропетровської обл. в степовій зоні України, зауважує, що *S. altissima* поширений тут у дїброві на південному схилі байраку.

М.І. Котов та Є.Д. Карнаух (Kotov, Karnaukh, 1940) вказують на трапляння *S. altissima* у широколистяному лісі на схилах Грабової балки у верхів'ях р. Міус у Донецькій області.

На Донеччині *S. altissima* поширений по схилах балок у широколистяних лісах на правобережжі Сіверсько Дінця – в урочищах Теплинська Дача та Маяцька Дача в Національному природному парку "Святі Гори" (Onyshchenko et al., 2007).

Зауважимо, що до байрачних лісів приурочені місцезнаходження *S. altissima* не лише в понтійських, а й паннонських степах. Так, у горах Вілланд, які насправді є горбогір'ям, максимальна висота якого досягає 142 м, на Середньодунайській низовині в Угорщині вид росте в байрачному дубово-грабовому лісі (Erdős et al., 2017).

Своєрідною є еколого-ценотична ніша *S. altissima* на Поліссі. Всі його місцезнаходження приурочені до виходів кристалічних порід Українського щита в долинах річок. Найзахідніше на Поліссі та єдине в Рівненській обл. місцезнаходження *S. altissima* в долині р. Случ у проєктованому національному парку "Надслучанський" було виявлено в 1930-х роках. Ботаніки, які його виявили, по-різному характеризували цей екотоп. Так, Маско (1937) зараховував його до грабових і дубових лісів, Панек (1939) – до петрофільних угруповань, приурочених до виходів на поверхню гранітів і гнейсів. Під час детальшого вивчення цього локалітету виявилося, що кожний з цитованих авторів був по-своєму правим, оскільки *S. altissima* тут росте в екотоні між широколистяним лісом і петрофільним угрупованням на кристалічних породах (Melnyk, 2015). В аналогічних умовах поширений *S. altissima* в Житомирській області (Orlov, 2005).

У горах Криму *S. altissima* трапляється в широколистяних лісах: букових, дубових, дубово-

липових, дубово-грабових, буково-грабово-кленових з участю *Acer stevenii* Pojark., займає екологічні ніші на освітленіших місцях – галявинах, серед чагарників, на просіках (Pichugin, 2012).

Для порівняння зазначимо, що переважно до широколистяних лісів приурочені знахідки *S. altissima* в гірських біотопах поза межами України. На Балканах, в Апеннінах та Альпах *S. altissima* входить до складу рослинності лісів класу *Quercus roboris-Fagetalia sylvaticae* Br.-Bl. & Vieger in Vieger 1937 порядку *Fagetalia sylvaticae* Pawłowski in Pawłowski, Sokołowski & Wallisch 1928 союзу *Erythronio dentis-canis-Carpinion betuli* (Horvat, 1958) Marinzek in Marinzek & Grasi 1993 (Horvat et al., 1974; Biorudi, Blasi, 2014). У Східних Карпатах в Румунії *S. altissima* росте в дубових лісах та чагарникових угрупованнях з домінуванням *Prunus fruticosa* Pall. (*Cerasus fruticosa* (Pall.) Borkh.) (Hegi, 1975).

В українській ботанічній літературі відсутні фітоценотичні описи заплавлених лісів з участю *S. altissima*, однак, аналіз гербарних етикеток підтверджує наявність таких екотопів виду в нашій країні. Наприклад, збір М.І. Котова у вільшняку на лівому березі р. Сіверський Донець поблизу м. Чугуїв Харківської обл. (див. Перелік локалітетів...). За межами України *S. altissima* зафіксовано в заплавлених лісах у Словаччині та Румунії (Petrašová, Jerolimek, 2012; Coldea, Ursu, 2016).

Приуроченість оселиці *S. altissima* до долин річок і байрачних лісів зумовило формування лінійних (стрічкових) популяцій виду в рівнинній частині України. В результаті антропогенного впливу на природне середовище ці популяції трансформуються в локальні ізолювані. Одним із основних чинників антропогенного впливу на *S. altissima* є збирання її трави як лікарської сировини, адже ця рослина є багатою на біологічно активні речовини, які використовуються при багатьох хворобах (Georgieva et al., 2019). Негативно впливає на стан популяцій вирубування лісів у долинах річок і в байраках, заміщення їх на лісові культури, забудова та рекреаційне використання територій.

За відсутності значних антропогенних впливів *S. altissima* є доволі стійким видом. Згідно з даними В.С. Пічугіна (Pichugin, 2012), лише в двох локалітетах виду в Гірському Криму – в околицях с. Красносілка та в долині р. Салгир на південний схід від Сімферополя – були знищені популяції *S. altissima* в зв'язку з розширенням меж населених пунктів і забудови.

Порівняння стану популяції *S. altissima* в минулому і в наш час показало їхню стійкість за відсутності значних антропогенних впливів. Так, в 1930-ті роки В. Шафер (Szafer, 1936) зробив опис місця поширення *S. altissima* на уступі першої подзаплатної тераси в околицях с. Шутромиці (Чортківський р-н Тернопільської обл.). За нашими спостереженнями, стан цього локалітету не зазнав суттєвих змін до нашого часу. Популяція виду тут ценотично пов'язана з широколистяним лісом, що відзначається значним різноманіттям видів дерев. Як і в часи Шафера (Szafer, 1936), у наш час основу деревостану становлять *Quercus robur*, *Acer platanoides*, *A. pseudoplatanus* L., *Ulmus laevis* Pall. з участю *Carpinus betulus* L., *Fraxinus excelsior* L., *Quercus petraea* (Matt.) Liebl., *Acer tataricum*, *Cerasus avium* (L.) Moench, *Sorbus torminalis* (L.) Crantz. Зімкнення крон становить 0,8. Підлісок добре розвинений, утворений *Corylus avellana* L., *Daphne mezereum* L., *Frangula alnus* Mill., *Lonicera xylosteum* L., *Viburnum lantana* L. Проективне покриття трав'яного покриву становить 80%, з домінуванням *Asarum europaeum* L. і *Stellaria holostea* L. До його складу входять також *Aposeris foetida* (L.) Less., *Coronilla elegans* Pančić, *Galeobdolon luteum* Huds., *Epipactis atrorubens* (Hoffm. ex Bernh.) Schult., *E. helleborine* (L.) Crantz, *Euphorbia amygdaloides* L., *Melittis melissophyllum* L., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Platanthera bifolia* (L.) Rich., *Sanicula europaea* L. та *Scutellaria altissima*. Участь останнього в трав'яному покриві, як і в часи Шафера, є досить значною – близько 10%.

Наведені дані свідчать про те, що за відсутності значних антропогенних впливів *S. altissima* займає стійкі фітоценотичні позиції в світлих термофільних лісах.

Оскільки в Україні поки що не існує суттєвих загроз існуванню популяції *S. altissima*, регіональний рівень охорони цього виду в окремих адміністративних областях є задовільним.

Актуальним завданням є збільшення кількості природно-заповідних територій для охорони цього виду в тих областях, де зафіксовані лише поодинокі його локалітети.

Висновки

Ареал рідкісного реліктового виду флори України *Scutellaria altissima* в нашій країні представлений двома фрагментами. Один з них є частиною

обширної європейської географічної популяції виду, яка простягається від Балкан до Поволжя і в межах України охоплює Лісостеп, Степ (переважно в межах Донецького кряжу) і Центральне (Житомирське) Полісся. Інший фрагмент є окремим ексклавом ареалу виду в горах Криму.

В межах України місця знахідок *S. altissima* тяжіють переважно до широколистяних лісів. В лісостеповій та степовій зонах вид є компонентом лісових угруповань союзу *Scutellario-Quercion roboris* (Goncharenko et al., 2020), які приурочені до уступів перших надзаплатних терас річок та схилів балок, і трапляються на сірих опідзолених ґрунтах, сформованих на лесових і вапнякових відкладах. У степовій зоні угруповання з участю *S. altissima* приурочені до байрачних лісів. На Поліссі *S. altissima* росте в екотонах між широколистяними лісами та петрофільними угрупованнями в місцях виходу на поверхню кристалічних порід Українського щита.

Приуроченість місць поширення *S. altissima* до долин річок і байрачних лісів обумовлює формування лінійних (стрічкових) популяцій цього виду. Антропогенний пресинг призводить до трансформації лінійних популяцій у локальні ізолювані.

Вирубки лісів на схилах і їх заміщення лісовими культурами, забудова та рекреаційне використання територій, збір лікарської сировини негативно впливають на стан популяції *S. altissima* в Україні. Однак за відсутності значних антропогенних впливів популяції відзначаються стабільністю в екосистемах. Охорона на регіональному рівні є достатньою для збереження популяції *S. altissima* в Україні.

Подяки

Автори висловлюють велику подяку в сприянні вивчення гербарного матеріалу щодо розповсюдження рідкісного виду української флори *Scutellaria altissima* Віталію Діденку, Надії Сичак, Галині Чорній, Мирославу Шевері, Олені Міськовій, Артему Леострину.

ORCID

V.I. Melnyk: <https://orcid.org/0000-0001-8315-8468>

T.S. Bahatska: <https://orcid.org/0000-0001-6661-939X>

P.E. Bulakh: <https://orcid.org/0000-0003-1415-7482>

Список послань

- Andrienko T.L., Peregrym M.M. 2012. *Official lists of regional rare plants of administrative territories of Ukraine (reference book)*. Kyiv: Alterpress, 148 pp. [Андриєнко Т.Л., Перегрим М.М. 2012. *Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України* (довідкове видання). Київ: Альтпрес, 148 с.].
- Biorudi E., Blasi C. 2014. *Il Prodromo della vegetazione d'Italia il reneltato di un biennio di attivita che la Societa Botanica italiana con il, Direzione per la Protezione della Natura et del Mare*. Available at: <https://www.prodromo-vegetazione-italia.org> (Accessed 20 December 2022).
- Bojko K.M. 2021. Ecological and micromorphological properties of ravine edaphotopes of Southeastern Ukraine (diagnosis, protection, survival prognosis). Cand. Sci. Diss. Abstract. Dnipro, Oles Honchar Dnipro National University, 25 pp. [Божко К.М. 2021. Екологічні та мікрморфологічні властивості байрачних едафотопів південно-східної України (діагностика, охорона прогнозу виживання). Автореферат дис. ... канд. біол. наук: "Екологія". Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 25 с.].
- Coldea G., Ursu T.M. 2016. A syntaxonomic revision of floodplain forest communities in Romania. *Tuexenia*, 36: 9–22. <http://dx.doi.org/10.14471/2016.36.009>
- Davydov D.A. 2012. Forest vegetation of the Romny-Poltava Geobotanical District (Ukraine): syntaxonomy, anthropogenic changes and protection. Cand. Sci. Diss. Kyiv, M.G. Kholodny Institute of Botany NAS of Ukraine, 408 pp. (manuscript) [Давидов Д.А. 2012. Лісова рослинність Роменсько-Полтавського геоботанічного округу (Україна): синтаксономія, антропогенні зміни та охорона: Дис. ... канд. біол. наук: спец. 03.00.05 "Ботаніка". Київ, Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, 408 с. (рукопис)] Available at: <https://drive.google.com/file/d/1F11QyKqc00ozUXf6fCOpYQUFOSMBgMFR>
- Erdős L., Bátoni Z., Fálcsy G., Kevey B. 2017. The Hercynian moesic forests of the Villány Mnts. Phytosociology and conservation importance. *Biologia. Section Botany*, 72(5): 510–519.
- Georgieva Y., Kotsarova M., Gercheva K., Bozov P., Dimitrova S. 2019. HPLC analysis of flavonoids from *Scutellaria altissima*. *Bulgarian Chemical Communications*. Special Issue, 51: 119–123.
- Goncharenko I., Semenishchenkov Y., Tsanos J.L., Mucina L. 2020. Thermophilous oak forests of the steppe and forest-steppe zones of Ukraine and Western Russia. *Biologia*, 75: 337–353. <https://doi.org/10.2478/s11756-019-00413-w>
- Gorchakovskij P.L. 1963. Endemic and relict elements of the flora of the Ural and its origin. In: *Materials of history of flora and vegetation of USSR*. Vol. 4. Moscow, Leningrad, pp. 285–375. [Горчаковский П.Л. 1963. Эндемичные и реликтовые элементы флоры Урала и их происхождение. В кн.: *Материалы по истории флоры и растительности СССР*. Т. 4. Москва, Ленинград, с. 285–375].
- Hegi G. 1975. *Illustrierte Flora von Mitteleuropa*. Bd 5, Teil 4. Berlin; Hamburg: Paul Parey Verlag, pp. 2255–2645.
- Holub J., Michalko J. 1999. *Scutellaria altissima*. In: *Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČR a SR*. Vol. 5: *Vyšší rostliny*. Eds J. Čerovsky, Š. Maglocký. Bratislava: Priroda, s. 337.
- Kleopov Yu.D. 1990. *Analysis of the flora of deciduous forests of European Part of USSR*. Kyiv: Naukova Dumka, 350 pp. [Клепов Ю.Д. 1990. *Анализ флоры широколиственных лесов европейской части СССР*. Киев: Наукова думка, 350 с.].
- Kotov M.I. 1927. The experience of inpatient study of the vegetation of Kharkov deciduous forests. *Scientific notes of Kharkiv Research Cathedral of Botany*, 1: 5–30. [Котов М.И. 1927. Опыт стационарного изучения растительности харьковских лиственных лесов. *Научные записки Харьковской научно-дослідної катедри ботаніки*, 1: 5–30].
- Kotov M.I., Karnaukh Y.D. 1940. *Ukrainian Botanical Journal (Journal Botanique de l'Académie des Sciences de la RSS d'Ukraine)*. Vegetation of Reserves in the Stalin Region, 1(3–4): 335–352. [Котов М.И., Карнаух С.Д. 1940. Рослинність заповідників Сталінської області. *Ботанічний журнал АН УРСР*, 1(3–4): 335–352].
- Lavrenko E.M. 1930. Forest relic (tertiary) centres between Carpatian and Altaj Mountains. *Journal russkogo botanicheskogo obshchestva*, 4: 351–363. [Лавренко Е.М. Лесные реликтовые (третичные) центры между Карпатами и Алтаем. *Журнал русского ботанического общества*, 4: 351–363].
- Ludwig G., Schnittler M. (Hrsg.). 1996. *Rote Liste gefährdeter Pflanzen Deutschlands*. Bonn & Bad Godesberg: Bundesamt für Naturschutz, 744 pp.
- Macko S. 1937. Roslinność projectowanych rezerwatów na Wołyniu. *Ochrona Przyrody*, 17: 111–185.
- Melnyk V.I. 2015. Nadsluchanska Switzerland. The nature of proective national natural park "Nadsluchansky". Kyiv: Fitosociocentr, 22 pp. [Мельник В.И. 2015. Надслучанська Швейцарія. Природа проектованого національного природного парку "Надслучанський". Київ: Фітосоціоцентр, 22 с.].
- Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. 1999. *Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist*. Kiev, xxiii + 345 pp. <https://doi.org/10.13140/2.1.2985.0409>
- Onyshchenko V.A., Dyakova O.V., Karpenko Yu.O. 2007. Forests vegetation of Teplynska Dacha and Mayatska Dacha forests (national nature park "Svyaty Hory"). *Chornomorski Botanical Journal*, 3(2): 88–99. [Онищенко В.А., Дьякова О.В., Карпенко Ю.О. 2007. Лісова рослинність урочищ Теплинська Дача і Маяцька Дача (Національний природний парк "Святі Горі"). *Чорноморський ботанічний журнал*, 3(2): 88–99].
- Orlov O.O. 2005. *Rare and threatened species of vascular Plants of Zhytomyr region*. Zhytomyr: Volyn Publishers PP Ruta, 464 pp. [Орлов О.О. 2005. *Рідкісні та зникаючі*

- види судинних рослин Житомирської області. Житомир: Видавництво "Волинь" ПП Рута, 464 с.].
- Panek J. 1939. Roślinność stepowa i nascalna lessowego Wołynia. Przewodnik do flory Wołynia. *Rocznik Wołyński*, 7: 26–66.
- Petrašová M., Jarolimek J. 2012. Harwood foodplain forests in Slovakia: Syntaxonomical revision. *Biologia*, 67(5): 889–908.
- Pichugin V.S. 2012. *Bulletin of State Nikita Botanical Garden*, 105: 17–20. [Пичугин В.С. 2012. *Scutellaria altissima* во флоре Крима: распространение и морфология. *Бюллетень Государственного Никитского ботанического сада*, 105: 17–20].
- Pînzaru P. 2019. *Iridio aphyllae-Quercetum pubescentis* Pînzaru – ass. nova, in the Republic of Moldova and Ukraine. *Journal of Botany*, 11(1(18)): 39–50. Available at: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/39-50_0.pdf
- Rabotnov T.A. 1985. *Phytocenology*. 2nd ed. Moscow: Moscow State University, 286 pp. [Работнов Т.А. 1983. *Фитоценология*. 2-е изд. Москва: Изд-во Московского университета, 296 с.].
- Szafer W. 1936. Rezerwaty leśne u Szutromincach na Podolu. *Ochrona Przyrody*, 16: 10–22.
- Tzonev R. 2009. Syntaxonomy of the natural and semi-natural Vegetation of The Middle Danube plain in Bulgaria. *Biotechnology and Biotechnological Equipment*, 23, suppl. 1: 354–359.
- Vinokurov D.S. 2014. Wood-shrub vegetation of the valley of the river Ingul (Ukraine). *Bulletin of the Institute of Complex Research of Arid Territories (Biological Sciences)*, 2(29): 42–49. [Винокуров Д.С. 2014. Древесно-кустарниковая растительность долины р. Ингул (Украина). *Вестник Института комплексных исследований аридных территорий (Биологические науки)*, 2(29): 42–49].

Перелік локалітетів *Scutellaria altissima* в Україні

ЗОНА ЛИСТЯНИХ І МІШАНИХ ЛІСІВ

ПОЛІСЬКА НИЗОВИНА

– **Рівненська обл.** Skaly granitowe nad Słuczem w Hubkón row. Kostopol, 10.VI 1932, J. Panek, гербарій Рівненського краєзнавчого музею; Hubkón–Marenin row. Kostopol, 10.VI 1932, J. Panek (LUM); Hubkón–Marenin row. Kostopol, 30.V 1936, Masco (LUM); Березновский р-н "Надслучанская Швейцария", на опушке грабового леса, в пойме р. Случь, 13.VI 1978, Т.Л. Андриенко, И.Ф. Удра (KW); Березнівський р-н, с. Губків, "Надслучанська Швейцарія", в густих зарослях лісів, під тінистими скелями, 11.08.2011, Я.П. Дідух (KW).

– **Житомирська обл.** с. Високий Камінь, тінистий широколистяний ліс (Сагріпійон) з виходами гранітів над р. Тетерів, на правому березі, 14.06.2002, Д.М. Якушенко (KW); м. Коростишів, Киричанка, рудеральні зарості дерев, 31.07.2001, Д. Якушенко (KW); Коростишівський р-н, ~1 км S м. Коростишів, дубовий ліс на схилі р. Тетерів, 4.07.2006, Д. Якушенко (KW); Новоград-Волынський, усадьба Т. Мезенцева, 4 июля 1879 г., Монтрезор (KW); Новоград-Волынський р-н, гора "Партизанка", у скелях, 14.06.2000, О. Орлов (KW); (Orlov, 2005).

ЛІСОСТЕП

ПОДІЛЬСЬКА ВИСОЧИНА

Herbarium Universitatis Imperialis Sancti Vladimiri. Kiew. Podolia, in silva prop. Julio 1885. I. Schmalhausen (LE);

– **Тернопільська обл.** Борщівський р-н, с. Більче-Золоте, на схилах правого берега р. Серет, 01.VIII 1967, О. Дубовик (KW); Гримаїлів, с. Вікна, товтра "Скеля Франка" 01.VIII 1987, Т. Мякушко, В. Протопопова, Орнст (KW); Схили до р. Серета і ліс проти с. Монастирьок Заліщицького р-ну, 14.VIII 1940, Ф. Гринь (KW); Тернопільська обл. Борщівський р-н, с. Волківці, схили, 07.07.1940, Л. Ясорська (KWHU); Заліщицький р-н, біля села Добрівляни, лівий берег р. Дністра, західний схил, серед чагарників, 02.VII 1948, А. Лазебна (LWS); Заліщицький р-н, між селами Добрівляни і Касперівці, урочище Криве, на схилах, 29.05.1994, Н. Сичак, О. Кагало (LWKS); Заліщицький р-н, західні околиці с. Зелений Гай, заказник "Жижавка". Яворина у верхній частині каньйонової стінки над Дністром, на західному схилі, 22.06.2004, О.О. Кагало (LWKS); Заліщицький р-н, південно-східні околиці с. Шутроминці. Заказник "Подільська діброва", стінка над Дністром. Дубовий ліс на схилі, 30.06.2006, О. Кагало, Н. Скібицька, І. Реслер, І. Беднарська, Н. Паньків (LWKS); Заліщицький р-н, околиці м. Заліщики, правий берег Дністра, на крутому схилі в чагарнику, 27.V 1951, Лазебна (LWS); Лес "Більче", Залещинського р-на, Тернопольской обл., 15.VIII 1940, Данилевская (KW); Чортківський р-н,

с. Бердо, 25.VIII 1956, Ф.В. Гринь, А.М. Лазебна, В.М. Мельничук (LWS); Гусятинський р-н, поблизу с. Крутилів (Кренцилів), заповідник "Медобори". Товтра Пуща, грабовий ліс 27.05.1994, Н. Сичак, О. Кагало (LWKS); Гусятинський р-н, П-С окоп. с. Крутилів, заповідник "Медобори", грабовий ліс, 01.06.2005, Н.М. Шиян (KW); Гусятинський р-н, с. Кренцилів (Кринцилів), буковий ліс, 24.VI 1977. В.І. Чопик, Т.Я. Мякушко (KW); Podole KГ Podole. Zbr. Dr. Antoni Rehmman, 1868 (LWS); Podole. Krencilów nad Zbruczem w Miadoborach, 09.VI 1910, Szafer (LWS, LW); Herb. Florae Volhynicae & Polesianae M. Koraszewskia, 2/15.VI 1911, с. Шумськ, скалистий берег р. Гнилоп'ятка (KW).

– **Івано-Франківська обл.** с. Незвисько, грабовий лес возле Днестра, 01.VII 1940, Ю. Клеопов и Ю. Зозулин (KW).

– **Чернівецька обл.** Кельменецкий р-н, окрестности с. Нагоряны (Негоряны), на запад от села, скалы над Днестром, на скальных карнизах. 25.06.1992. Н. Сычак, А. Кагало (LWKS); Кельменецкий р-н, окрестности с. Нагоряны, лесная поляна на берегу Днестра. 25.06.1992. А. Кагало, Н. Сычак (LWKS).

– **Хмельницька обл.** Herbarium Trautvetter, Подолия, Пыжовка, около ст. Ушицы. 1856 г. Июня 13 (LE); Podolie, Каменец-Подольский, 8 сентября 1887, Монтрезор (KW); Поділля, Кармал. Гора, 25.VII 1927, Клеопов (KW); К S от ст. Иванковцы, вблизи с. Гермаковки по лбу товтры под лесом, 15.VII 28, (KW); Кам'янець-Подільська обл. і р-н, Вербецьке л-тво, с. Гуменці, схили у ущеві грабового лісу, 20.VII 1948, М. Котов (KW); Подольский р-н, Вербецкое л-тво, с. Гуменцы, грабовый лес на товарах, 21.VII 1948, Кузнецова (KW); УССР, Каменец-Подольський р-н с. Гуменцы, дубово-грабовый лес, 01.VII 1965, И.И. Мороз (KW); УССР, Каменец-Подольський р-н с. Гуменцы, на склоне толтры, среди кустарников, 14.V 1968, Мороз И.И. (KW); Кам'янець-Подільський р-н, с. Демишин, заказник "Чапля", грабовий ліс, 12.06.2001, Ковтун (KW); УССР, Каменец-Подольський р-н, с. Старая Ушица, дубово-грабовый лес, 29.VIII 1964, И.И. Мороз (KWHA); г. Каменец-Подольський, дубово-грабовый лес, 29.VIII 1964, 05.VII 1969, И.И. Мороз (KW); м. Кам'янець-Подільський, правий берег р. Смотрич під новим мостом на схилі, 03.06.1996, І.В. Ковтун (KW); м. Кам'янець-Подільський, чагарниковий схил, 06.06. 1998, І.В. Ковтун (KW); Кам'янець-Подільський р-н, околиці с. Цибулівка, дубово-грабовий ліс, 06.06.2000, І.В. Ковтун (KW); Кам'янець-Подільський р-н, заказник "Панівецька дача", дубово-грабовий ліс біля джерела. 11.06.2001, І.В. Ковтун (KW); м. Кам'янець-Подільський, околиці с. Заньківці,

Заньківський ліс. Правий берег р. Смотрич. Крутий підйом на схилі, 06.06.1999, Н.В. Скібицька (KW); Новоушицький р-н с. Куражин, грабовий ліс над р. Дністер, 09.06.2008, Я.П. Дідух, Т.В. Фіцайло, І.А. Коротченко, Ю.А. Вашеняк (KW); Кам'янець-Подільський, за с. Устя, над р. Дністром, 03.VI 1974, Б. Заверуха (KW); Кам'янець-Подільський р-н, с. Суржинці, ліс, 29.06.1974. Б.В. Заверуха. KW; УССР, Чемеровецкий р-н, ст. Закупное, в дубово-грабовом лесу, 05.VII 1969, И.И. Мороз, Д.С. Иванишин, В.К. Сидорук (KWHA); Кам'янець-Подільський р-н, околиці с. Зубрівка, правий берег р. Смотрич, грабово-дубовий ліс, біля струмка, 11.06.2001, О.О. Кагало, Н.В. Скібицька (LWS), (LWKS); Кам'янець-Подільський р-н, околиці с. Деншин, заказник "Чаплі", схили над Дністром, дубово-грабовий ліс на схилах, 22.06.1996. О. Кагало, Н. Сичак (LWRS); м. Кам'янець-Подільський, окоп. с. Зінківці, Зінковецький ліс, правий берег р. Смотрич, крутий підйом на схилі, 06.06.1999, Н.В. Скібицька (LWKS); Кам'янець-Подільський, околиці с. Субіч, ур. Козячі скелі на лівому березі р. Дністер, під кизилово-глодовими заростями на схилах яру, 27.05.2001, Кагало, Скібицька, Підгребельна, Наконечний, Беднарська (LWKS); Кам'янець-Подільський р-н, околиці с. Супрунківці, берег р. Гниловки (Тернавка), зруб на схилі над річкою, 27.05.2002, О.О. Кагало, Н.В. Скібицька (LWRS).

– **Вінницька обл.** Ucraina, ad Plisków, distr. Lipowiec. Po lasach i zaróslach na czarnoziemiu niezbyl rzadka Zebr. 22 lipiec 1893, F. Blónski (LWS); ліси та схили до р. Бугу, 02.VII 1927, Zerov (KW); К W с. Кузьменцы и к E от с. Соколыцы, на левом берегу р. Буг, склон, в грабовом лесу, № пр. уч. 219, 19.VIII 1929, М. Котов (KW); к S от с. Крушиновка, Тульчинской окр., л-во, № пр. уч. 60, *Carpinatum-querquaricetum*, 01.VI 1929, М. Котов (KW); Тульчинская окр., к N на правом берегу р. Буг, окр. с. Коржи, обнажение гранита, среди кустарников, № пр. уч. 17, 19.VI 1929, М. Котов (KW); Тульчинская окр., к S от Любомировка, узкое плато, темно-серый суглинок, дубрава из *Q. pedunculata*, 16.VII 1929, А. Прянишников (KW); Тульчинская окр., к W от ст. Демковка, в 4 км, опушка леса, грабовый лес, № пр. уч. 27, 24.VIII 1929, М. Котов (KW); к W в 2 км от ст. Губник, дубовый лес, № пр. уч. 104, 20.VII 1929, М. Котов (KW); В грабових лісах Ободівського лісництва. 16.VI 1937, Ф. Гринь (KW); Бершадський р-н., 20.06.1950, В.В. Осичнюк (KWU); Бершадський р-н., 05.06.1951, В.В. Осичнюк (KWU); Гайсинський р-н., 19.08.1955, М.М. Бортняк (KWU); Тростянецький р-н, 16.06.1956, М.М. Бортняк (KWU); Піщанський р-н., 15.06.1957, Вулишна (KWU); ур. "Городище", склоны к р. Буг, грабняк, 01.09.1983, Орлов (KW); с. Бернавка, лес у р. Жван, 20.VIII 1983, [анонім] (KW); Чечельницький р-н, с. Бритавка, кв. 56,

куртинами, 10.08.1988, Т.Л. Андрієнко, О.І. Прядко (KW); Немирівський р-н, с. Музинці, ліс, 1999, Коломієць (UPU); Ямпільський р-н, Петраківське л-во, заказник, кв. 14–15, 02.08.2005, М. Федорончук (KW); Крижопільський р-н, ур. "Гарячківська дача", з боку від с. Малюбівка, Піщанського р-ну, дубовий ліс, 09.06 2008, О.І. Шиндер (KW, KWHA); Могилів-Подільський р-н, околиці с. Юрківки, граб.-дуб. ліс, 19.05.2008, Я.П. Дідух, Т.В. Фіцайло, І.А. Коротченко, Ю.А.Вашеняк (KW); Чечельницький р-н, окол. с. Червона Гребля, НПП "Кармелюкове Поділля", дуб.-граб. ліс, кв. 50, звич., 24.VI 2016, В.П. Коломійчук (KW).

– **Одеська обл.** г. Елизавет, у. Тестровка, 01.VI 1907, Васильєв (KW); Балтськ. р., с. Лісничівка, Лісничівського лісгоспу, зрідка, 13.VII 1937, М. Михайленко, опр. Н. Осадча. (KW); Ананьевський р., с. Байталы, Анан. лесно-во, Байтальская летняя дача, 29.VI 1937, Н. Осадча (KW); Балтськ. р., с. Смолянка, у "спірному" лісі, зрідка, 16.VII 1937, Н. Осадча (KW); Савранський р-н, с. Гетьманівка, в лісі Савранської лісової дачі, 10.VII 1937, М. Михайленко, Н. Осадча (KW); Ананьевський р-н, Жеребково, лесничество, в дубовом лесу, 18.VI 1953, М. Клоков и Р. Теличко (KW); Красно-Окнянський р-н, східна околиця с. Маяки, дубово-ясенювий ліс у бік с. Карабаново, споряд, 07.VI 2020, Я.П. Дідух, В.П. Коломійчук (KW); Фрунзівський р-н, с. Унтіловка, дубовий ліс, 15.06.2005, Т. Фіцайло, І. Коротченко, Ю. Острівна (KW).

ПРИДНІПРОВСЬКА ВИСОЧИНА

– **Київська обл.** Herbarium Trautvetter, Kiev, 1841 (LE); Околиці Києва, Китаївські ліси, 09.VI 1902, А. Ракочи (KW); Киевской губернии и уезда. Лес по склону бл. Китаевской пустыни, 09.VI 1902, Н. Цингер (LWS); Белая Церковь, урочище Новая Голендерня, 25 июля 1923, собрал [нерозбірливо]. Опр. Барбарич (KW); Окрестності Києва, 16(29).VI 1926, в лесу Преображенского монастыря, Ю.Н. Семенкевич (KW); Переліски над болотом, супій між м. Яготин, прил. окол. та с. Березанка, Київської округи, 21.VI 1928, Zegov (KW); Белоцерківська округа, с. Москаленки, листяний ліс, 14.VI [19]29, С. Полонська (KW); Київський лісостеп. Богуславський р-н, с. Москаленка, грудя над Россю, 14.VI 1929. J. Клеоров (KW); Київська обл., Обухів × Трипілля. В листяному лісі на схилі прав. корінного берега р. Дніпра, 29.07.1937, С. Полонська (KWU); УРСР, в дубовому лісі між Ставищем і Жашковом, 8.VI 1949, Д. Лавриненко, Ф. Гринь, (KW); Кагарлицький р-н (колишній) Ржищівський район, 10.06.1956, (KWU); Кагарлицький р-н, Урочище Тричелів острів, 02.06.1956, В.В. Протопопова (KWU); Білоцерківський р-н, Корчевський яр, 03.06.1960, Бурян (KWU); Обухівський р-н, біля заплави р. Стугна, 03.06.1973, М.М. Бортняк (KWU); Кагарлицький р-н, на

північ смт Ржищева, 23.05.1983, М.М. Бортняк (KWU); Миронівський р-н, окол. с. Трахтемирів, на заплавному луці біля р. Дніпра, 26.05.2000, Н.М. Шиян, І.А. Тимченко, 050478 (KW); Миронівський р-н, с. Трахтемирів, на заплавному луці біля р. Дніпро. 26.05.2001, Н.М. Шиян, І.А. Тимченко (LW); Таращанський р-н, с. Володимирівка, сад, 29 травня 2010, Ірина Архипчук (UPU); Видубицький монастир, 07.07.1974. М.М. Бортняк (KWU); Ботсад АН УРСР, в грабовій діброві, 27.V 1947, Морєва, С.С. Харкевич (KWHA); Ботсад АН УРСР, на схилі в лісі, 13.VI.1947, Харкевич (KWHA); ЦРБС АН УРСР, західна діброва, між чагарниками, рідко, 17.X 1956, М.І. Бондар (KWHA); Ботанічний сад НАНУ, 25.05.1960 та 02.06.1960, Вільчинська (KWU); Зібрано на ділянці "Ліси рівнинної частини України" на розсаднику. Завезено з Донецької обл., 24.V [19]68, Н.Є. Антонюк (KWHA, MW); ЦРБС АН "Западна дубрава", інвентар. №217323, 16.VII [19]70, Антонюк (KWHA); НБС, б/г ділянка "Середня Азія", 15.10.2018, Багацька (KWHA).

– **Черкаська обл.** Киев. Губ. Ок. м. Тальное, между кустов, 11 июля 1849 г., П. Рогович (LE); Киевская губ., Уман. у., близ г. Умани. Тенистый лиственный Пиковецкий лес, 28.06.1890, В.В. Финн (KWHU); м. Сміла, Черкаського повіту на Київщині, VI 1897, А. Ракочи (KW); Киевская губ., Уман. у., близ местечка Покатилова, степные склоны и каменистые места, 01.07.1900, В.В. Финн (KWHU); Гербарий Херсонской флоры. В кустиках пристаньки Буга Новая Пристань, Анан. у., 26.V 1906, І. Пачоскій (LE); Еразмовка, уроч. "Громова" около дороги в старом дубовом лесу, сырая балка. 11.VI 1915, Н.Г. Кременецкий, Растения Чигиринского уезда Киевской губернии (LE); из гербария Всероссийского об-ва Сахарозаводчиков на Киевской губ. Черкасского уезда. Сосн. лес, 01.VIII 1916. Собр. Т. Невиловский (LE); Киевская губ. Черкасский у. окр. м. Смелы. Опушка листв. леса на Юрьевой гор, 30. VI 1916, С. Ганешин и Г. Невадовский (LE); Prov. Kiev l. Smiela, silva, 31.V 1921, G.L. Boysevitch (KW); Черкаський повіт, грабовий ліс (Звіринець), коло Мошногогорського монастиря, 06.VII 1923, С. Постригань (KW); Черкаський повіт, листяний ліс коло Мошногогорського монастиря, при дорозі, 04.VII 1923, Д. Зеров (KW); Київщина, Уманська округа, Міжнинський ліс коло с. Оксанине, 24.VI 1925, А. Lazarenko (KW); Окр. с. Яблунівка, ліс Реп'яшне, тінистий грабовий квартал. 12.VI 1925, Ю. Клеоров (KW); Шевченківська окр. Канівський р-н, ліс коло с. Хмільна, 03.V 1927 П. Оксіюк (KW); [Софіївка] Переважно в лісній частині Дубинки, але і по всьому парку, 24.05.1930, А.С. Тандор (KWU); В лісі "Лісок", поодинокі, біля с. Заячківки, Бабан.р., 25.VI 1936 р., збір. М. Михайленко, визн. Н. Осадча (KW); Тальнівське

лісництво, Уманського лісгоспу, Київська обл., 07.VII 1937, Ф. Гринь (KW); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 19.06.1946, Беркіна (KWU); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 19.06.1946, Іннокова (KWU); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 10.06.1948, О.Д. Гловацька (KWU); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 21.06.1948, О.Д. Гловацька (KWU); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, грабовий ліс, 19.06.1948, О.Д. Гловацька (KWU); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 12.06.1948, Гончарова (KWU); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 19.06.1948, Косоветова (KWU); УкрРСР, Шполянський р-н, дубово-грабовий ліс. 07.VII 1950, Ф. Гринь (KW); УкрРСР, Шполянський р-н, грабовий ліс, "Довжок", 03.VII 1950, Ф. Гринь (KW); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 15.06.1951, Волик (KWU); Канівський р-н, навч. лісгосп КНУ, поля пів/Вел. Скїф. город., 17.06.1953 (KWU); Канівський р-н, Канів. навч. лісгосп КДУ, яр Біляшівського, 18.06 1958, Шуляк (KWU); Чигиринський р-н, Матвеевское лісництво, дубово-грабовий ліс, 09.VI 1976, Курсон (KW); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 21.06.1961, Істоміна (KWU); Канівський р-н, Канів. навч. лісгосп КДУ, 08.06.1961, Шурашкевич (KWU); Канівський р-н, учлісгосп КНУ, 20.06.1961, Давиденко (KWU); Канівський р-н, 09.06.1962, Покровская (KWU); Канівський р-н, навч. лісгосп КНУ, 10.06.1962, Жигирь (KWU); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 18.06.1963, Правошинська (KWU); Канівський р-н, навч. лісгосп КДУ, 05.06.1963, Коткова (KWU); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 24.06.1976, В.М. Любченко (KWU); Канівський р-н, м. Канів, 04.07.1978, Малезик (KWU); Канівський р-н, окрестности заповідника. 23.06.1978, В. Валовой, Н. Воронова (KWU); Черкаський р-н, Мошногірський кряж. 11.06.1980, В.М. Любченко, М. Боршняк (KWU); Мошногорський кряж, Закревское л-тво, кв. 6, ясенево-дубовий ліс с *Cornus mas* L., 13.VI 1982, Удра (KW); Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 12.07.1984, В.М. Любченко (KWU); Канівський р-н, Канівський заповідник, 30.06.1993, С.Л. Мосякін, Єремко (KW); Черкаська обл., м. Умань, 23 червня 2001 р., М.В. Дербек (UPU); с. Громи, Уманського р-ну, Черкаської обл., ліс, в околицях, 20.V 2001, Побірска, Сікорська (UPU); м. Жашків, 2001, Охота Світлана (UPU); Шполянський р-н, м. Шпола, ліс, 27 травня 2007 р., І.В. Роздорожня (UPU).

– **Кіровоградська обл.** Elisabethgrad. Voichniok. June. 1824 (LE, LW); Elisabethgrad, 1 junii 1864. Зібр. [нерозбірливо] (LE); Elisabethgrad, 6 julii 1873. Herb. Dris botan. Ed. A. Lindermann (LE); По дібровах в Чорному лісі,

Знам'янського р-ну, Одеської обл., 23.VI 1937, Ф. Гринь (KW); Голованівський ліс, Голованівського р-ну, Одеської обл., 29.VI [19]38, Ф. Гринь (KW); Знаменський р-н окр., ст. Знаменка, Черный лес, опушка, 02.VII 1953, М. Котов и Р. Теличко. (KW); Знаменський р-н, Черный лес, кв. 160 (грабово-дубовий), 10.VI 1953, Катака (KW); Знам'янський р-н, Чорний ліс, 17.06.1953, Демянчук (KWU); Знаменський р-н, Черный лес, 10.VI [19]59. Ф. Гринь (KW); Шоссе "Кременчук-Знаменка", дубрава, 3/6.1968. Собр. А.П. Хохлаков (MW); Дмитрівське лісництво, листяний ліс, 31.05.1994, Т.Л. Андрієнко, О.І. Прядко (KW); Олександрівський р-н с. Пантаївка, Рудів ліс, 07.2004, Ю. Острівна (KW); Кіровоград. р-н, с. Високі байраки, дубово-ясеневий ліс, 11.06.2005, І. Коротченко, Т. Фіцайло, Ю. Острівна (KW).

ПРИДНІПРОВСЬКА НИЗОВИНА

– **Чернігівська обл.** Ічнянський р-н, с. Сокиринці (парк), 01.06.1998, А.П. Ісайкіна (KWNA).

ПОЛТАВСЬКА РІВНИНА

– **Полтавська обл.** Полтавської губ., Лубянського у., в лесу около дачи Полторацкого, май 1850, Ex herbarium Netubskū (KW); Poltava – Distr. Lubny, в лесах, 22 Maja 1851. Herbarium Trautvetter (LE); Полтавская губерния, Лубянский уезд, в рощах около дачи Полторацкого, 25 June 1854, [Det. Desjatova-Shostenko. 1936.]. Ex herbarium Netubskū (KW); Лохвиц. у. Полт. губ. близ Городища 31 мая 1887. Собр. Гагман (LE); г. Полтава. Лиственный лес, не редко, 20.VI (н.ст.) 1893, Левадовский (LE); м. Чернухи Полтавской губ., Лохвицкого у., в лесу, 10.VI 1895, Ант. Барсукова (KW); Полт. губ. Лохвицк. у. сел. Сенча, лес, 15.VI 1896, Барсукова (LE); Полтавской губ. Кобелянского у., лес по правому берегу р. Ворсклы выше м. Гоплики, 14.V 1897, Н. Цингер (KW); Полт. губ. Пер. у. с. Берез. Рудка. Лесист. склон к ос. Болоту, 23.05.1905, В. Казановский. Гербарий В. Казановского (KWHU); Окрестности Полтавской с/х станции, лето 1915 г., сырые места в лесу, июль, Лепченко (KW); с. Петрівщина, Кременчуцького повіту на Полтавщині, 23.VI 1933, [нерозбірливо] (KW); с. Диканька, того ж р-на, в бывшем лесу Кочубея, часто. 15.VII 1938, Н. Осадча (KW); Камышинский р-н с. Черевки, на NW от села, лес Городище, в верхней части леса, изредко, 27.VII 1939. Н. Осадча (KW); Диканька, ур. Парасоцкое, дубрава, 20.VII 1950, М. Котов, Е. Карнаух (KW); Чернухінський р-н, 19.07.1961, Павлова (KWU); Диканька, ур. Парасоцьке, ліс 18.08.1966, Котов, Мринський, Смолко (KW); Диканька, лес, 12.06.1966, Котов, Мринський, Смолко (KW); м. Лубни, ур. Морозовская дача, 04.06.1966, О. Мринский (KW); Лубенський р-н с. Березоточе, Укр. Зональная ст. ВИЛР, 6

июня 1975, Мякушко, Глаголева (KW); Диканьський р-н, Парасоцький ліс, 24.V 1977, Ю.Р. Шеляг-Сосонко, Т.Л. Андрієнко (KW); Шишацький р-н, урочище "Виноград", в листяному лісі на схилі, 18.05.1994, Т.Л. Андрієнко, О.І. Прядко (KW); Чернобаївський р-н окол. с. Велика Бурімка, в лісовій смугі, 16.06.2001, О. Прядко (KW); Кобеляцький р-н, окол. с. Лучки, РЛП, "Нижньоворсклянський", дальній байрак, 04.07.2012, І.С. Шапаренко (KWHU); Кобеляцький р-н, окол. біостаніонару "Лучки", ландш. з-к "Лучківський", дальній байрак, 04.07.2012, І.С. Шапаренко (KW); Кобеляцький р-н, окол. с. Гарбузівка, байрачний ліс, 05.07.2012, І.С. Шапаренко (KW); Кобеляцький р-н, окол. с. Перегонівка, ландш. з-к "Перегонівський", ур. "Духів яр", байрачний ліс, 05.07.2012, І.С. Шапаренко (KW, KWHU).

СЕРЕДНЬОРУСЬКА ВИСОЧИНА

– **Сумська обл.** Близ с. Мартыновка Лебединск. у. Харьк. губ., 06.VII 1904, Н. Стелецкий (LE); Харьк. губ. Сумск. у. Гребенниково, им. гр. М. Толстого, Черноусов яр. 17 мая 1906 (LE); Prov. Charkow, distr. Sumy, Grebenniki, 17.V 1906, leg. N. Androssov (LE); Lebedin, Михайловка, нагорные дубовые леса, 31.V 1908, Ширяев (KW); местонахождение: Ахтыр., у. Скелька, местообитание: правобережный дуб. лес, 11.VII 1913, М. Котов (KW); Флора Харьковской губ. Справа Межиричья, Горешковка, 18.VI 1913, собр. К. Залесский, опр. М. Котов (KW); В лесу бл. Доброславки Ахтырского у. Харьк. губ., 19 июня 1914, С.Н. Милютин: Растения Харьковской губернии (LE); G. Schirjaew, Pl. Charcowiensis exs. №396-521. Dist. Achtyrk, Ахтырка. Монаст. опушка дуб. нагорн. леса (KW); Тростянец, Сумского округа. Южный крутой склон – поляна – опушка леса, в саду, 13.VII 1925, П. Кожевников (KW); Краснопольский р-н, З. Бобриское л-во, уроч. Байковское, 22.VI 1954, Ф. Гринь (KW).

– **Харківська обл.** Гербарий В.М. Черняева. Хорошев Харьк. у. и губ. 22.V 1855 (LE); Хорошев, Гербарий В.М. Черняева, 12.V 1855 (KW); Карачевка, тенистые лесные балки, 19 мая 1894, [аноним] (KW); Konstantinograd, in hortis. 14.VI 1904, Schirjaeff (KW); у. Казач, Лопань, лес, нижняя сырая тенистая часть, 16.VI 1913, Некот, Е. Лавренко (KW); у. Сосновка, лес, склон к Ю-В, 16.VI 1913, Некот, Е. Лавренко (KW); у. Мироновка, лес, 01.VI 1913, та 08.VI 1913, Некот, Е. Лавренко (KW); окр. г. Змієва, Харьк. губ., 1913, І. Свиренко (KW); Изюмский уезд, листв. леса, 24.V 1914, собр. К. Залесский, опр. М. Котов (KW); Харьк. уезд, в лесу в Хорошево, 03.VI ст.ст.1914, М. Котов (KW); местонахождение: Изюмский уезд, Молорино, бл. Ореховичи. Местообитание: болотный лес, 28.V 1914, К. Залесский, М. Котов (KW); Флора Харьковской губернии. Местонахождение: у. Тарановка, местообитание: овраг

частью под лесом, 06.VI 1914, Карпов, М. Котов (KW); Флора Харьковской губернии, Писаревка, сруб, 07.VII 1914, Собр. и опр. В. Таліев (KW); у. Коробовых, Правобережный листв. лес, 20.V 1914, Н. Карзов, Е. Лавренко (KW); Distr. Isum, Богородичное, опушка, 18.VI 1914, Shirjaeff (KW); Тенистый лес, Карачевка, Харьков. у., 2 июня 1916, [аноним] (KW); Харьковская /Донецкая/ губ., Изюмский уезд, г. Славянск. х. Макашихин, леса по балке Макашихи, 05.VIII 1923 г. н. ст., Е. Лавренко (KW); окр. г. Чугуев, у ольшанника в лесу на склоне высокого левого берега р. Донца, 31.V 1925 М. Котов (KW); Окр. Харькова, с. Покотилровка, дуб. лес, по яру просеки, 27.VI 1926, М. Котов (KW); Окр. Харькова, с. Покотилровка, сорное в лесу, 27.VI 1926, М. Котов (KW); Б. Змиевску, окр. ст. Безпавловка, в лесу по балке у верховьев р. Ольшанки, 20.VI 1926, М. Котов (KW); Харківська округа, окол. Зміїова, Коробові хутора, 07.VI 1928, М. Куksin (KW); Харківська обл., с. Печенеги того ж р-на, лес Печенежского лесхоза. На крутом спуске к С. Донцу в балках, в тени. Единично, 07.VII 1938, Н. Осадча (KW); с. Протопоповка, Петровского р-на на правом берегу р. Донца, лес по балке, на мелу, 16.VII 1950, М. Котов и Е. Карнаух (KW); Окр. г. Валка, по дороге на Люботин, дубовый лес, 18.VI 1959, М. Котов, В. Протопопова, В. Страшко (KW); Окр. возле х. Михайловский, дубовый лес по балке "Дубовая", 04.VII 1952, М.И. Котов (KW); Харьк. обл., Мерефянское л-во, ур. Шурбинский яр, кв. 81, 17.06.1966. Собр. М.И. Котов (LE); Змиевский р-н, окресности г. Змиев. Лиственный лес (дуб, липа, клен) по склону правого берега р. Сев. Донец к юго-востоку от ст. с. Гайдари, 16.VIII 1956, Н. Цвелев (LE); Зміївський р-н, поблизу с. Гайдари. Околиці біостаніонару Харк. держ. ун-ту, по дорозі на Коробові хутори, нагірно-ясенєво-кленова діброва яглицево-волосистоосокова, схили, 06.06.1996, О. Кагало, Н. Сичак (LWKS).

СТЕПОВА ЗОНА

ПРИДНІПРОВСЬКА НИЗОВИНА

– **Дніпропетровська обл.** Nordmann: H. Chirsonensis Herbarium horti Petropolitani. Koscharka, in silva Stenka. 1845 (LE); Cherson. 28 Junii 1865, Her. Trautvetter (LE); Екатеринославская губ., Новомосковский уезд. В роще Куримена, 23.V 1893, собр. О. Алексеенко (LE); Новомосковский р-н, окрестности с. Хащевского, краткопоемная дубрава, луг, 11.VI 1947, З. Федотова, М.А. Альбицкая (KW); Перещепинский р-н, между селами Покаской и Надеждовкой, дубовый байрачный лес, 27.VII 1949, М. Котов (KW); П'ятихатки × Кривий Ріг, 9 червня

1967, Д. Доброчаева, Л. Крицька (KW); Новомосковський р-н, проти с. Андріївка, заплавна діброва, 23.07.2010, Б.О. Барановський, Т.Д. Азанова-Фролова (KW).

ПРИЧОРНОМОРСЬКА НИЗОВИНА

– **Миколаївська обл.** околиці м. Миколаєва, 26.VII [?], О. Яната, М. Клоков (KW); Первомайський р-н, с. Куріпчане, ліс, 06.2004, Ю. Острівна (KW); Доманівський р-н, попід р. Південний Буг, 23.05.1979, М.М. Бортняк (KWU).

ПРИАЗОВСЬКА ВИСОЧИНА

– **Донецька обл.** Маріупольська округа, с. Ігнатівка, ліс у верхів'ях "Дубової балки" до р. Кальміусу, 25.VII 1925, Г. Клеоров (KW).

ДОНЕЦЬКИЙ КРЯЖ

– **Донецька обл.** Бахмутск. у. бл. ст. Горловка, 1882 і 1884. Собр. Н.К. Срединский (LE); Екатеринославская губ. Славяно-Сербский уезд ст. Дебальцево, 21.VI 1896. Собр. О. Алексеенко (LE); Меловые, лесистые склоны С. Донца, бл. Святогорск. Монаст. Изюмского у. Харьк. губ., 6 июня 1912 г., С.Н. Милютин, Растения Харьковской губернии (LE); Pl. Charkoviensis exs. Isum, Свята гора, in silvis, 13.V 1914, G. Shirjaeff (KW); По больше влажным участкам облесенной балки, что севернее Кропотчина яра, ур. Казачья Лопань, Харьковского у., 15.VI 1917, Е.М. Лавренко (KW); Сталинский р-н (ранее обл.) Миусское (Тимирязевское) лесничество, Леонтьев байрак, сруб-одногодка, вблизи ст. Софьино-Бродская, 13.IX 1925, Е. Лавренко (KW); Сталинська округа, Авдіївський р-н, радгосп "Лагері", байрачний ліс, 09.VI 1928, Ю. Клеопов (KW); Сталинська округа, Дмитрівський р-н, ст. Харцизька × ст. Зуєвка. Байрачний ліс, 10.VI 1928, Ю. Клеопов (KW); Волновахський р-н, с. Ігнатівка на N от села в байрачном лесу, очень редко, 08.VI 1932, Н. Осадча (KW); Волновахський р-н, с. Ігнатівка, в байрачном лесу Якташтау, очень редко, 08.VII 1932, Н. Осадчая (KW); Донбас, Макіївський р-н. Радгосп "Нова зоря". Байрачний ліс балки Скелевої, 04.VII 1932, А. Олексійв, Л. Морозова (KW); Донбас, Макеевський р-н, окр. г. Макеевка у впадіння балки Грузкої в р. Грузкую, в кустарнике, в лесной посадке, по склону, 23.VI 1932, М. Котов (KW); Донбас, Макіївський р-н с. Мар'ївка, середня частина схилу балки Оріхової, 30.VI 1932, Ф. Страшко, Л. Морозова (KW); Донбас, Сталинский р-н, с северу от ст. Ясиноватая по балке Гроновой в 2-х км, дубовый лес, 10.VIII 1932, Е. Карнаух (KW); Слав'янський р-н, "Святогор'ївка", у лісі на крейдяних горах, 18.VI 1935, О. Липа (KW); Славянский р-н, р. горы Артема (б. Святогорск). Правый берег р. Сев. Донец, в верхній часті дубового леса, местами на меловых

обнажениях, 23.VI 1938, Н. Осадча (KW); Маяцький ліс, біля с. Маяки, Слов'янського р-ну, Сталинської обл., 03.VI 1939, Ф. Гринь та Д. Докучаева (KW); Чистяковский р-н, окр. ст. Розсыпной, грабовая балка, по склону в лесу, 19.VI 1939, М. Котов, Е. Карнаух (KW); В байрачному лісі по балці "Глуха", Чистяків. р-н, Сталинська обл., 12.VI 1941, Ф. Гринь (KW); Снежнянский р-н, окр. с. Веселая балка, Коломийцево лесничество, опушка, 01.VI 1949, М. Котов (KW); Славянский р-н, Богородичное, Теплинское лесничество, склон правого берега р. Северского Донца, 12.VII 1951, М. Котов, Е. Карнаух, Г. Кузнецова (KW); Славянский р-н, сев. Славянска. Дуб. листв. с ясенем лес, 19.VI 1957, А.П. Хохряков (MW); Авдеевский р-н, с. Яковлевка. В лесу. 27.VII 1961, О. Дубовик (KW); Окр. г. Амвросиевка, Белый яр, в лесопосадке, 09.V 1969, М. Котов, О. Осетрова (KW); Енакиевское лесничество, с. Ольховатка, урочище Плоское, дубовый байрачный лес, 06.VI 1969, М. Котов, Д. Иванушко, А. Харунова (KW); Шахтарський р-н, околиці с.Грабове, балка Грабова, грабовий ліс, 26.06.2003, М. Перегрим (KW, KWHA).

– **Луганська обл.** Близ Старобельська, в лесах, 27.VI 1904, Leg. И.В. Ширяевский Test. Д.И. Литвинов Гербарій И. Ширяевского (LE); Луганский округ, ст. Колпаковская, к балке Илбанская Протока, вырубл. Лес, 19.VII 1927, Л. Соколова (LE); Distr. Starobjeljsk, Лимаревская целина, лесок в верховье балк. Дубенец, 15.VI 1927, Е. Лавренко и И. Зоз. Teste E. Lavrenko (KW); Lugansk. Б. Оріхова, Байрачний ліс. Порубка 27 р., с. Кам'янка, Кам'янської с/р, Успенського р-ну, Луганської окр., 10.IX (KW); Lugansk, ок. Ст. Фашевки, балка Городня, ліс, 05.VI 1928, С. Постригань. (KW); Lugansk, балка Бобрикова, ліс, Провальський степ, 13.VI 1928, № 298, С. Постригань (KW); Луганська округа, Ровенецький р-н. Ровенецький ліс, 30.VI 1928, №147, С. Постригань (KW); В лісі "Зрубане", біля с. Камишевого, Кагановицького р-ну, Ворошиловградської обл., 11.VIII 1936, Ф. Гринь (KW); Провальський степ на Донеччині, 05.07.1936, зібр. Гоцельський, визн. А. Соколовський (KWU); Старобельський р-н, с. Голодан. В ореховом лесу, очень редко, 9.VI 1938, Н. Осадча (KW); г. Беловодск, лес "Стенки Лесковые", балка Круглая, 30.05.[19]86, Т.В. Паршикова, Р.І. Бурда (KWHA).

КРИМСЬКІ ГОРИ

– **Автономна Республіка Крим.** Taurica Junio 9.1842. Herbarium Trautvetter, teste N. Popoff (LE); Как дорогою от Алушты до Таушал-Гоуара. Herbarium horti Petropolitani Tauria graff. 1844. Teste N. Popoff (LE); Tschartirdagh. Juli

1852, J. Raiss (LE); Растения Крыма, собранные О.А. и Б.А. Федченко в 1893 г. Козьмодемьянскій монастырь 7 июля, Teste N. Popoff (LE); Растения Крыма, собранные О.А. и Б.А. Федченко в 1893 г. Мангуп-Кале 23 июля (LE); Флора Крыма, Мангуп-Кале, 16.VI 1896, Leg., Det. В. Андреев (LE); Лес по яйле к Ялге, 14.VII 1896, [нерозбірливо] (LE); На опушке букового леса на дороге из Коккоза на яйлу, 15.VI 1896 (LE); На опушке букового леса по дороге на Чатырдаг, 08.VII 1897, [анонім] (LE); Около Чатырдага, на опушке букового леса, 08.VII 1897, Соб. К. Голаде (LE); Taurica, Tschatyrdagh, ad silvarum margines, 08.VII (20.VII) 1897, Leg. [нерозбірливо], Teste N. Popoff. (LE); В буковом лесу по дор. на Чатырдаг, 27.VI 1898, [анонім] (LE); A. Callier: Iter Tauricum tertium anni 1900 curavit. I Dörfler in silvis montium Karabi Jaila supra pagum Molbai, 21.VI, det. V. Halácsy (LE); Мангуп-Кале, лес и вершина 10.VI 1905, N.A. Busch, teste N. Popoff (LE); Подъем из Коккоза на Ай-Петри, 11.VI 1905, N.A. Busch, teste N. Popoff (LE); Decliv. Septentr. Jaila. Litus meridian, 10.VI 1905, Мангуп-Кале in sylve et in cacumme N.A. Busch (LE); У ручья, Козьмо-Демьяновский монастырь, 21.VI 1907, собр. А. Криштофович, А. Kryshstofovich (LE); Кача, лес, 15.VI 1914, Leg., Det. В. Андреев (LE); Бл. Симферополя, им. "Салгирка", 31.V 1915, Leg., Det. В. Андреев (LE); Подъем на Сююр-Кая, 10.VI 1916, Станков и Вульф (LE); Никитский сад, Систематический квартал, VI 1917, Leg., Det. С. Станков (LE); Козьмо-Домиан,

03.VIII 1917, Л. Дойч (LE); N склон Мангуп-Кале, 08.VI [19]22, S. Dzevandovsky. Гербарий С.А. Дзевандовского (LE); Крым, 20.VI 1924, Гунами (LE); Государственный Лесной Заповедник. Южный склон Черной горы в 146 кв., дубовый лес, 17.VI 1925, Н. Троицкий, Г.Н. Поплавская (LE); Гербарий В.Н. Сарандинаки. Растения восточной части горного Крыма. Кизил-ташский лес, 23.VII 1926 (LE); ЮБК. Подъем из Бугорнуса (Гурзуф) на Гурзуфское Седло, бук. + сосн. лес с камнями известняка, выс. 800–900 м, пр. уч. №15–18, 17.IX 1929, М. Котов (KW); Буковый лес. Ниже Космодемьян, 06.VII 1931, Б.А. Федченко (LE); Гірський Крим, понад дорогою з Байдарських воріт в заростях дуба пушистого, сумаха та ін., досить часто, 15.VI 1952, Харкевич (КВНА); Крымский государственный заповедник, центральная котловина на выс. 700 м, по дну балки, в бук. лесу, 10.VII 1955, М. Котов, А. Евзеров и В. Романов (KW); Соколиное, г. Бойко, 11.VI 1970, Дидух, Вакаренко (KW); Старый Крым, гора Агармыш, 07.VI 1973, О.Н. Дубовик (KW); Республіка Крим, 11.07.1980, М.М. Боршняк (KWU); Белогорский р-н, с. Богатое, з-к "Кубола", 08.VI 1981, Б.В. Любченко (KW); г. Димерджи, л-во Перевальное, буковый лес, 19.VI 1982, Я.П. Дидух, Вакаренко (KW); Госуд. заповедно-охотничье хозяйство от Сухой Поляны до Светлой, 18.VI [19]86, О.Н. Дубовик (KW); Бахчисарай, Чуфут-Кале, лесные массивы, 26.VI 1986, собр. Дубовик, опр. Баранский (KW).

Мельник В.І., Багацька Т.С., Булах П.Є. 2022. Географічне поширення *Scutellaria altissima* (Lamiaceae) в Україні. *Український ботанічний журнал*, 79(6): 367–380.

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, вул. Тимірязєвська 1, Київ 01014, Україна

Реферат. Досліджено географічне поширення та умови місцезростань *Scutellaria altissima* (Lamiaceae) – регіонально рідкісного виду флори України. Рівнинні осередки зростання цього виду в Лісостепу, Степу (переважно на Донецькому кряжі) та на Центральному Поліссі є частиною великої європейської популяції. Окремий ексклав знаходиться в горах Криму. В Україні місцезнаходження *S. altissima* приурочені до широколистяних лісів, рідше – до дрібнолистяних лісів. У лісостеповій та степовій зонах *S. altissima* є компонентом лісових угруповань *Scutellario altissimae-Quercion roburis*, які приурочені до ценозів підзаплавних терас у Лісостепу та до байрачних лісів у Степу. На Поліссі місця зростання *S. altissima* є скотоном між широколистяними лісами та петрофільними угрупованнями. Приуроченість місцезростань виду до долин річок та байраків обумовлює формування лінійних (стрічкових) популяцій. Вплив антропогенних факторів призводить до трансформації лінійних популяцій в ізольовані локалітети.

Ключові слова: *Scutellaria altissima*, ареал, місцезростання, популяція, Україна